

Tjäderspel i den gamla hällmarkstallskogen.

Så räddades Tyresta

Bönderna i Tyresta by avverkade fram till början av 1900-talet bara för husbehov. Man tog ved och byggnadsvirke i byns närhet. Andra skogar i Stockholmstrakten höggs hårt redan under 1800-talet. Ett företag började köpa avverkningsrätter av flera bönder i Tyresta by på 1910-talet. Men fröken Emma Sofia Dahlgren ville inte sälja sin gamla skog. Den förblev orörd och utgör kärnan i vad som idag är nationalpark. Så räddades skogen första gången.

År 1929 köptes Tyrestas skogar av Torsten Kreuger, som planerade stora avverkningar. Den unika gammelskogen uppmärksammades dock i sista stund, Stockholms stad inköpte marken 1936 för att värna om friluftslivet och Tyrestaskogen räddades igen. Efter stort engagemang från den ideella naturvården mot nya exploateringsplaner på 1970- och 80-talen, bildades 1986 Tyresta-Åva naturreservat. År 1993 ombildades de centrala delarna av reservatet till nationalpark, samtidigt som det utvidgades. Därmed skyddades hela storskogen mellan Handen och Tyresö, ända fram till havet. Tyresta är därmed – förhoppningsvis – slutgiltigt räddat.

Tänk på följande i nationalparken:

- ✓ Djuren är skyddade och därför får du inte medvetet störa djurlivet.
- ✓ Du får inte skada växtligheten. Det gäller även döda träd. Det är förbjudet att bryta kvistar, fälla träd eller plocka och gräva upp växter.
- ✓ Du får elda och tälta bara på angivna platser och inte cykla utanför skogsvägarna.
- ✓ Hundar måste vara kopplade.
- ✓ Fullständiga föreskrifter finns på informationstavlor i området, i naturum och på www.tyresta.se.

TYRESTA NATIONALPARK

Tyresta nationalpark bildades år 1993 och omfattar 2 000 hektar. Dess västra delar domineras av hällmarkstallskogar och hyser de största urskogspartierna. Syftet med nationalparken är att bevara ett representativt sprickdalslandskap med omfattande urskogar och värdefull natur i övrigt. Parken ligger i Haninge och Tyresö kommuner. Den sköts av Stiftelsen Tyrestaskogens nationalparksförvaltning.

Att besöka Tyresta nationalpark

Buss 807 från Gullmarsplan har många turer med anslutning ända fram till Tyresta by, som är huvudentré till nationalparken. Annars stannar bussen vid Svartbäcken, två kilometers fin promenad från byn. Man kan också åka pendeltåg till Handen och därifrån ta buss 834, också den med flera turer ända fram till Tyresta by.

Med bil nås Tyresta by via Brandbergen och Tyrestavägen. En annan entré, som ligger nära brandområdet, är Stensjödäl i sydost. Den nås via Dalarö- och Åvavägen.

Från Tyresö i norr kan man vandra in i Tyresta på Sörmlandsleden via Alby friluftsgård eller busshållplatsen vid Nyfors. Från söder går en led till Tyresta via Sandemars busshållplats vid Dalarövägen.

I Tyresta by finns naturum Nationalparkernas hus, ett bemannat besökscentrum, där du kan få tips på vad man kan se och göra i nationalparken. Härifrån utgår flera vandringsleder, inklusive den lättgångna barnvagnsslingan och urskogsstigen med informationstavlor. Flera vindskydd och eldplatser med ved finns vid sjöarna längs stigsystemet.

I sydväst ligger Tyresta by, som utgör porten till nationalparken. Byn har rötter i vikingatiden och höga kulturmiljövärden. Där finns servering, WC, raststugor och eldplatser. Naturum Nationalparkernas hus erbjuder en utställning och bildspel om Sveriges alla nationalparker och har omfattande programaktiviteter hela året. En runhäll i byn har en tusenårig bild av en tjädertupp!

Nationalparken omges av det 2 700 hektar stora Tyresta naturreservat. Dess natur påminner om parken men är inte lika opåverkad. I reservatet ingår även kust, åkrar och betesmarker.

Ytterligare information

Stiftelsen Tyrestaskogen
Tel: 08-741 08 76
www.tyresta.se

Tyresta by, café:
Tel: 08-777 49 35

naturum Nationalparkernas hus
Tel: 08-745 33 94
www.tyresta.se

Naturvårdsverket
Tel: 08-698 10 00
www.naturvardsverket.se

Syftet med Sveriges nationalparker är att bevara större områden i deras naturliga tillstånd med värdefull natur, flora och fauna. De ska vara tillgängliga för allmänheten utan att deras ursprungliga karaktär går förlorad. Nya nationalparker beslutas av regering och riksdag efter förslag av Naturvårdsverket.

Tyresta – en riktig urskog nära Stockholm

Välkommen till Tyresta nationalpark, med den största och finaste urskogen söder om Dalälven. Här kan du uppleva stillhet, avskildhet och genuint orörd natur – bara två mil från Stockholms centrum. Ingen annan huvudstad i Europa har något liknande!

Unikt och urgammalt landskap

Hällmarkstallskogen med sina gamla, knotiga träd har en säregen skönhet. Berggrunden är i en större skala uppsprucken i ett oregelbundet mönster. I sprickorna är jordtäcket tjockare, växtligheten frodigare och gran dominerande trädslag. Där finns också myrmarker och näringsfattiga sjöar.

För många svenskar kan naturen i Tyresta kännas rätt vardaglig. Men detta sprickdalslandskap med sina hållar som slipats av inlandsisen är unikt på jorden. Det finns bara i mellersta Sverige och södra Finland. Tyresta är en god representant.

Nationalparkens kuperade landskap är egentligen en mycket gammal urbergsslätt. Redan för 600 miljoner år sedan hade vind och vatten slipat ned den bergskedja som fanns tidigare. Sedan har den då bildade slätten brutits upp i små och stora korsande sprickor.

Urskogens många värden

Vissa av hållmarkernas grova tallar är över 400 år gamla och visar att Tyrestaskogarna fått sköta sig själva under lång tid. Idag kan

I en stor sprickdal ligger den vildmarkspräglade Årsjön.

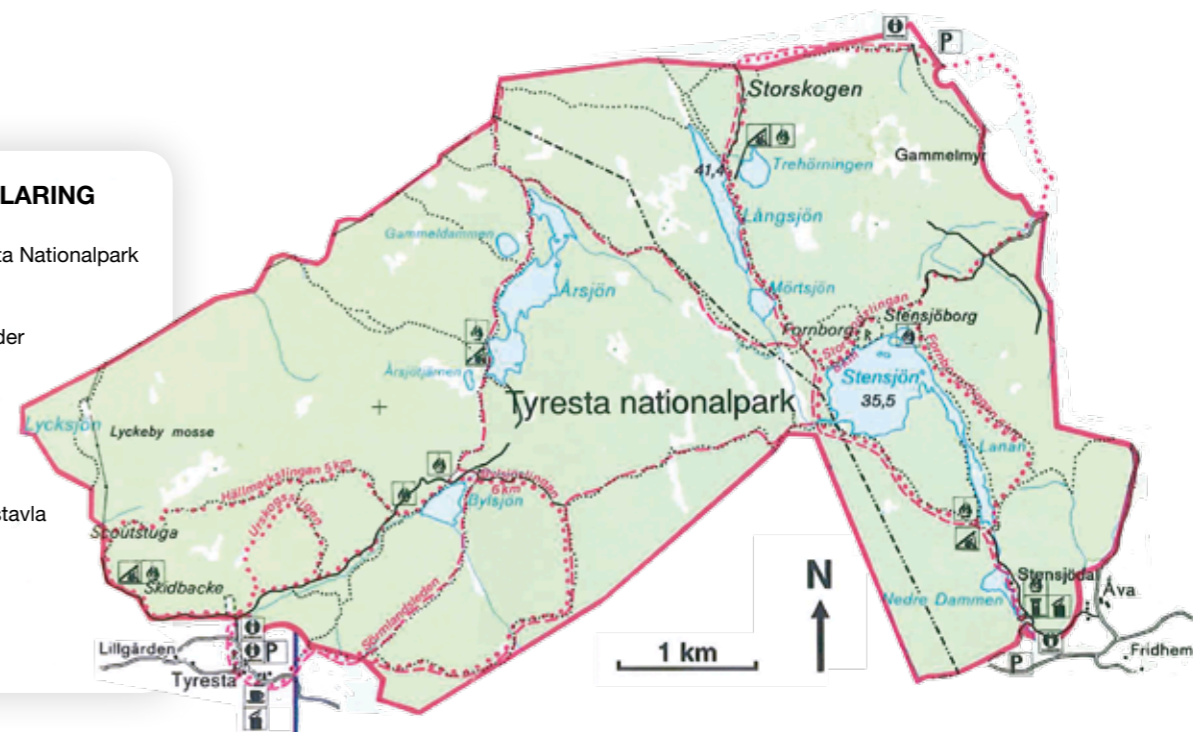
mer än hälften av nationalparkens skogar sägas vara riktig urskog. Med tiden kommer hela parken att utvecklas dit.

Urskogen är mycket variationsrik. Här finns träd i alla åldrar nära varandra och en blandning av olika trädslag. Täta snår växlar med små gläntor. Det är gott om död ved i olika stadier av nedbrytning. Så säg våra skogar ut innan människan började bruka dem. Många av skogens växter och djur är anpassade till att leva i sådana miljöer.

Dagens skogsbruk skapar helt annorlunda skogar, som sköts för att producera virke och avverkas när träden är kring hundra år. I urskogen blir de mångdubbelt äldre. Där får träden åldras och dö i sin egen takt. Skogen blir full av gamla, grova, döende och ihålliga träd. På marken finns multnande stammar. Nya träd växer

TECKENFÖRKLARING

- Gräns Tyresta Nationalpark
- Rundslingor
- Vandringsleder
- Eldplats
- Vindskydd
- Parkering
- Informationstavla
- Servering
- Soptunna
- Torr-klosett

upp i öppningarna efter de som faller. Stormar och bränder skapar också luckor där urskogen kan förnyas.

De många växt- och djurarterna som är knutna till gamla träd eller död ved, trivs inte i de brukade skogarna. De kan bara överleva i de sista, fredade urskogarna – som Tyresta.

Brandområdet en attraktion

Den stora skogsbranden 1999 satte djupa spår i området väster om Stensjön. De flesta träden har fallit. Landskapet är säreget och svårframkomligt utom på lederna, men har blivit en stor sevärdhet.

Många växter och djur gynnades av branden och flera helt okända insekter upptäcktes. En ny liten fältgallmygga fick namnet *Tritozyga tyrestaensis*. När skogen och markskiktet var borta, avslöjades lämningar från de första människorna i Tyresta. De var säljägare, på plats för 10 000 år sedan i dåvarande ytterskärgården, just när Tyresta börjat stiga ur havet efter istiden.

Skogens mångfald

I hållmarkstallskogen bildar lavarna tjocka mattor, dominerade av ren- och bägarlavar. I sänkningarna är myrmarker med tall, skvattram och vitmossor vanliga.

Nere i sprickdalarna, i granens rike, trivs andra växter. På murken ved växer den sällsynta gröna sköldmossan. Andra som lever i skuggan är plattlummer och orkidéer som spindelblomster, korallrot och knärot. I myrmarkerna växer norrlandsarten tuvsäv. På rikare marker är lövinslaget större och här finns en yppigare markflora, däribland dvärghäxört, vätteros och den ståtliga ormbunken strutbräken. I granskogen finns flera hotade lavar, som ringlav och violettgrå tagellav.

I parken häckar ca 80 fågelarter, ovanligt många för ett barrskogsområde. I hållmarkstallskogen dominerar trädpiplärka och rödstjärt. Ofta hörs rödhake och med lite tur nattskärra och trädlärka. Tjädern har en stark förekomst och dubbeltrastens ödsliga sång bidrar till ödemarkskänslan. I granskogen är mesar och kungsfågel karaktärsarter, även duvhöken häckar här. Gammelskogen attraherar större hackspett, gröngöling, spillkråka, mindre och även tretåig hackspett. Vid myrarna häckar fiskgjuse, nötkråka och stjärtmes.

Älg, rådjur, skogshare och mård har stabila stammar. Flera sällsynta vedlevande insekter finns i Tyresta, som skalbaggar svartoxe, rödbeck och raggbeck. De är sådana urskogsberoende arter som blivit allt ovanligare i takt med att Sveriges gammelskogar försvinner.

Den glesa tallurskogen på hållmarkerna (mitten och omslaget) är typisk för Tyresta. I sumpskogen häckar sparvhöken (t v). Ringlaven (t h) är en av de arter som är utrotningshotade i Sverige på grund av bristen på gammal orörd skog.